

Artur Schneider i glazba

(u povodu 100-godišnjice rođenja)

Ladislav Šaban

Glazbena kultura grada Zagreba duguje amaterima — ljubiteljima glazbe — neobično mnogo. U povijesnoj retrospektivi od 150 godina može se s pravom reći; da u Zagrebu nije bilo glazbenih entuzijasta koji su nesebično i predano radili na promicanju glazbe i glazbenog života, Zagreb ne bi bio danas onaj glazbeni Zagreb kojim se ponosimo. Danas, kad raspoložemo velikim brojem u svijetu afirmiranih umjetnika i glazbenih sastava, kad u našim koncertnim dvoranama doživljavamo izvedbe koje se ponekad mogu mjeriti mjerilima najviših umjetničkih dostignuća, danas kad nas u svijetu poznati Zagrebački Biennale informira o najrecentnijem glazbenom stvaralaštvu i eksperimentima avangardnih skladatelja, primit ćemo s nekom nevjericom informaciju da je još prije 60 godina taj isti Zagreb bio vrlo konzervativan provincijski grad, s doduše vrlo razvijenom glazbenom kulturom, ali daleko izvan tokova nove glazbe tadašnjih modernista i novatora poput Igora Stravinskog, Arnolda Schönberga, Albana Berga i drugih. Prije 1922. godine njihova ćemo imena uzalud tražiti na našim koncertnim programima.

Zvuči jedva vjerojatno da je baš tih godina naša najstarija glazbena ustanova Hrvatski glazbeni zavod (dalje HGZ) istupio kao skoro ekstremistički propagator nove glazbe zahvaljujući nekolicini agilnih i naprednih duhova u ravnateljstvu, ljudi koji su imali dovoljno glazbene kulture i dovoljno široke poglede za prihvaćanje umjetničke istine suvremenih stvaralaca čak i vrlo ekstremnih traženja.

Jedan od tih pregalaca kojima Zagreb duguje tih godina učinjen nagao kvalitativan skok, zapravo onaj najvažniji, bio je tajnik HGZ-a dr. Artur Schneider (1879—1946),¹ koji je 27 punih godina njemu svojstvenim mirom, tihim i finim načinom dosljedno i odlučno vodio ama baš sve razgranate

poslove HGZ-a kao da mu je to jedino radno mjesto, uvijek pouzdan, precizan, sabran i pedantan u vršenju poslova, a ipak kreativan i pun inicijativa kao malo tko u povijesti tog zavoda. Ta zlatna po rezultatima era u povijesti HGZ-a, to razdoblje između dva rata, zaslužila bi da se nazove *Schneiderovom erom*.

Duboku ljubav prema glazbi Schneideru je usadio u dušu još roditeljski dom, iako nije posve točno poznato gdje je i kod koga on sam stekao glazbenu izobrazbu. Svirao je vrlo dobro klavir, iako nije nikada nastupao pa makar samo kao pratilac u okviru priredbi društvenih večeri. Schneider nije nikada smatrao da mu je mjesto u umjetničkom svijetu, ali je zato svim silama nastojao oko umjetničkog plasmana umjetnika, posebno mladih.

Karakteristično je za Schneidera da je još kao maturant (1897) osnovao neki đачki orkestar i uspješno ga vodio. I kasnije, kao mladi srednjoškolski profesor, Schneider je djelotvorno priskočio u pomoć 1908. osnovanom *Srednjoškolskom orkestru*, kojega su te godine osnovali — sigurno ne bez njegove inicijative — srednjoškolci svih zagrebačkih klasičnih gimnazija i realki. Schneider je tom orkestru pribavio i državnu subvenciju od 1500 Kruna godišnje, za koji su novac nabavljali note i potrebne instrumente. Zbog tog je orkestra doskora došao u sukob s upravom Glazbenog zavoda jer je direktor Rosenberg-Ružić branio učenicima glazbene škole da pohađaju vježbe tog orkestra, a izostaju od orkestralnih vježbi u zavodu. Od 1908. do 1911., koliko je taj orkestar postojao, često ga je uvježbavao sam Artur Schneider, iako je javne nastupe obično povjerio kojem darovitom mladiću iz redova gimnazijalaca, kojeg je njegovo pronicljivo oko otkrilo, pa su četvorica od tih kasnije doista postali naši poznati dirigenti. Bili su to Oskar Smodek, Krešimir Baranović, Oskar Jozefović i Lav Mirski. Iz tog vremena postoje i dvije Zajčeve autografe partiture zbornskih kantata koje je izvodio Schneider, s posvetom Arturu Schneideru kao voditelju srednjoškolskog orkestra.

U tim se ranijim godinama Schneider bavi i glazbenim publicističkim radom, piše kritike po novinama i časopisima, recenzira. Cini se da je oko 1920. prestao s tim radom.

Godina 1919. prekretnica je u Schneiderovu djelovanju, zapravo u povijesti HGZ-a. Te je godine završila skoro dvadesetgodišnja velika era koja nosi ime poznatog našeg povjesničara Vjekoslava Klaića, tog legendarnog potpredsjednika HGZ-a, dakle »drugog čovjeka«, a po stvarnoj vlasti prve i svemoćne ličnosti u ravnateljstvu HGZ-a. Bez dvojbe, za Klaićeve su se ere zobile stvari od presudnog značaja po dalji glazbeni život Zagreba: glazbena škola postaje konzervatorij, tj. prva vi-

¹ Artur Schneider (Zagreb, 26. VIII 1879—Zagreb, 10. III 1946), povjesničar umjetnosti i likovni kritičar. Studij povijesti umjetnosti završio u Beču (1902), djelovao kao srednjoškolski nastavnik u Zagrebu, zatim direktor Grafičke zbirke Sveučilišne knjižnice (od 1919), profesor Sveučilišta za povijest umjetnosti (1922—1943), član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i direktor Strossmayerove galerije (od 1928). Od mnogih tiskanih radova među najznatnijima su oni o našim renesansnim umjetnicima koji su djelovali u tuđini (Medulić, Klovio, Čulinović, Crnota i dr.) te brojni kulturno-povijesni prilozi. U mladim se danima bavio i književnim radom, a rano se okušao kao glazbeni kritičar i pisac brojnih napisa o glazbi i glazbenom životu. Izuzetno važnu ulogu odigrao je kao tajnik Hrvatskog glazbenog zavoda u raznim njegovim značajnim djelatnostima. Odgodio je niz naših istaknutih povjesničara umjetnosti (C. Fisković, Ž. Jiroušek, T. Stahuljak, Zd. Vojnović i drugi).

sokoškolska glazbena ustanova na Balkanu; u Zagreb su dovedeni vrsni pedagozi koji će postati stupovi kasnije Muzičke akademije i odgojitelji mnogih generacija stručno visoko spremnih umjetnika (V. Huml, F. Lhotka, U. Fabbri, od domaćih F. Dugan i S. Stančić); stvaraju se uvjeti za živu međunarodnu razmjenu umjetnika, što je silno unaprijedilo naš glazbeni život i Zagreb postupno pretvorilo u poznato glazbeno središte na jugoistoku Evrope. Ipak, glazbeni je ukus zastao kod Zajca i Dvořaka, dok je Evropa kročila dramatičnim koracima naprijed.

30. rujna 1919. dolazi na godišnjoj skupštini HGZ-a do važnih promjena u sastavu ravnateljstva, od čijih novoizabranih članova treba istaknuti trojicu: predsjednika *Roberta Siebenscheina*, čovjeka velike kulture i širokih pogleda, oduševljenog pobornika lijepih umjetnosti, posebno glazbe, *Božidara Širolu*, tada još profesora matematike na gimnaziji, premda je već kao skladatelj bio afirmiran, te konačno *Artura Schneidera*, koji je kao član ravnateljstva preuzeo tajničke poslove.

Tajnik je duša društvenog rada, o njegovoj efikasnosti, samostalnosti i inicijativnosti ovisi najveći dio uspjeha. Teško je zamisliti idealnijeg tajnika za ustanovu sa stogodišnjom tradicijom, dragocjenom glazbenom knjižnicom, zbirnkama vrijednih glazbala i s obiljem planova za buduća nastojanja od velikog kulturnog značaja.

S neznatnim brojem činovničkog osoblja Artur Schneider svladava čitavo brdo administrativnih poslova, sâm vodi koncertnu poslovnicu i dnevno saobraća s brojnim strankama, organizira poznate cikluse koncerata pod nazivom Intimne večeri, piše komentare uz svaki koncertni raspored, vodi nakladnu djelatnost Zavoda, obnavlja inventar koncertne dvorane i poslovnih prostorija, uređuje glazbenu knjižnicu, brine se za nabavu muzikalija i glazbenih knjiga. Usto nikada nije zaboravan, najvažnije izvršava sve potrebno, provodi odmah u život sve zaključke sjednica, usto stalno pronalazi novih inicijativa, snuje nove akcije kao da mu posla nikad nije dosta. I pored sve te preuzetosti Schneider stalno čita i piše, bavi se istraživanjima naše glazbene povijesti, piše prvu biografiju pustolovnog našeg skladatelja 18. stoljeća Ivana Mane Jarnovića (1745—1804) i objavljuje u časopisu Sv. Cecilija (1944), po svjetskim antikvarnicama skuplja i nabavlja njegove skladbe, piše zanimljivu studiju o vezama hrvatskih velikaša s Beethovenom pod naslovom »Neostvaren boravak Beethoven u Hrvatskoj« (Sv. Cecilija, 1942) te vrlo informativni prikaz »Mozartiana u Zagrebu« (Sv. Cecilija, 1941), u kojemu opisuje prva ili rijetka stara izdanja tiskanih Mozartovih skladbi koja se nalaze u Zagrebu. Gledajući usto na tisuće u arhivu HGZ-a sačuvanih listova ispisanih rukom Artura Schneidera, zapisnike sjednica i izvješća, nebrojne koncepte dopisa, predstavki i obračuna, kad usto pregledamo tekstove komentara i biobibliografskih informacija tiskanih uz programe koncertnih priredbi HGZ-a koje je on organizirao, moramo se zadivljeno upitati: kad li je to sve stigao učiniti, gdje je našao toliko vremena da sve to izvrši. Ali — to je ostala njegova tajna koju nikom nije otkrio i koju je ponio sa sobom u grob.

Odmah nakon konstituiranja ravnateljstva 1919. godine uprava HGZ-a je počela s dvije zamašne akcije koje su dale naslutiti da novo vodstvo sprema mnoga iznenađenja: povela je prego-

vore o prelazu Konzervatorija HGZ-a u ruke države, a zatim je pokrenula inicijativu o osnivanju *Glazbenog vijeća* u Zagrebu kojemu bi na čelu bio HGZ.

Država je 1920. doista preuzela Konzervatorij i doskora ga pretvorila u Muzičku akademiju. Time se HGZ oslobodio golemog tereta koji je nosio tijekom 90 godina na svojim plećima uz najveće materijalne žrtve, nerijetko pod cijenu vlastitog postojanja. Otkupnina postignuta za glazbala postaje sada početni kapital za ambiciozne akcije HGZ-a.

Druga pak inicijativa o osnivanju Glazbenog vijeća nije imala uspjeha, iako je dr. Siebenschein bio izradio vrlo zanimljiv pravilnik, pošto partneri pozvani da se u Vijeću okupe (to su bili Hrvatsko narodno kazalište, Filharmonija, tri najistaknutija pjevačka društva KOLO, LISINSKI i SRPSKO PJEVAČKO DRUŠTVO, zatim Odbor za unapređivanje komorne glazbe i Cecilijino društvo) većinom nisu pokazivali zanimanje za takav pothvat, nisu se htjeli vezati niti prihvaćati zajednički program. Da je to tada ipak uspjelo, Zagreb bi već odavno imao koordiniran glazbeni život i ne bi jedan radio mimo drugoga, nerijetko na obostranu štetu.

Osjetivši da je inicijativa propala, HGZ se oslanja na vlastite snage. Već 18. listopada 1920. godine Širola podnosi ravnateljstvu koncept smjernica za budući rad, čiji su ciljevi bili »u prvom redu promicati domaću produkciju i to tako, da se (HGZ) brine kako bi nova djela domaćih skladatelja bila izvedena na društvenim koncertima, pa da uspjele kompozicije preporučiti nakladnicima, da ih nastoji prometnuti i na vanjske podije. Ima se svratiti pažnja na komornu glazbu, popijevke uz klavir, koncerte za pojedine instrumente i po mogućnosti zborove a capella i uz orkestar, pa simfonijska djela.«

Već dva dana kasnije tajnik Schneider razasla niz anketnih pisama upravljenih poimence 17-torici naših skladatelja, moleći da jave što još imaju od neizvedenih djela, 31 umjetniku izvodi telju te upravama 9 pjevačkih društava, moleći podatke o njihovom repertoaru s osobitim obzirom na *suvremena domaća i strana djela*, što je vrlo karakteristično i ukazuje kuda smjera nova uprava.

Premda su samo djelomično dobiveni odgovori, ipak se moglo započeti s propagiranjem suvremene glazbe. Najprije tzv. »Jutarnji nedjeljni koncerti«, a od iduće sezone ciklusi pod nazivom »Intimne večeri« postaju tribina »novog vala« i prodor suvremenih glazbenih nastojanja u našu tada još podosta učmalu sredinu.

Zanimljivo je pratiti reagiranje građanstva i kritike na ta nastojanja. Dok je u početku publike bilo na pretek i dvorana pretijesna za potražnju, već se doskora počinje osjećati otpor prema novome, publika ne želi prihvaćati suvremeno stvaralaštvo pa posjet naglo izostaje i deficit rasti. Kako HGZ nije niotkuda dobivao neku subvenciju i sve deficite morao pokrivati vlastitim zadacima, kako se usto iz protesta i članstvo stalo u opasnom broju ispisivati, ravnateljstvo je bilo prisiljeno ublažiti svoj kurs i snaći se s kompromisima (od 1928. dalje).

(Nastavak slijedi)